

فرایند اجرایی جلب مشارکت مردم در بازه زمانی تهیه طرح تا اجراء (محلہ پشت باغ شهر یزد)

مجتبی شریف‌نژاد^۱
زهرابرزگر بیوگی^۲

دانشگاه یزد، دانشکده هنر و معماری، گروه شهرسازی
E-mail: sharifnejad@yahoo.com

چکیده

بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده از مهم‌ترین اقداماتی است که در سال‌های اخیر جزء اولویت‌های توسعه شهری شهرداری‌های کشور و سایر نهادهای مرتبط بیان شده است. از طرفی وسعت و موقعیت مکانی این بافت‌ها و شرایط اقتصادی و فرهنگی ساکنین آن از طرف دیگر موجب شده تا اغلب طرح‌های نوسازی پس از تهیه و تصویب دچار رکود اساسی در مرحله اجرا شده به طوری که آمار نشان می‌دهد حدود ۱۵ درصد از پیشنهادات فیزیکی طرح‌ها اجرایی شده است. از این نظر در سال‌های اخیر استفاده از مشارکت مردمی به عنوان رویکرد نوین در راستای ارتقای تحقق پذیری طرح‌های بافت فرسوده مطرح شده است. از این رو در این تحقیق سعی شده است جهت تحقق هدف اصلی که دستیابی به فرایندی برای جلب مشارکت مردم در بله زمانی تهیه طرح تا اجراء می‌باشد، ادبیات نظری موضوع و موانع و شرایط مختلف تحقق مشارکت برای تحقق پذیری طرح‌های شهری بررسی شود و در مرحله نخست فرایند مذکور پیشنهاد و در مرحله بعدی لازم است با طراحی گام‌های اساسی این فرایند و اجراء آن در محلہ پشت باغ شهر یزد میزان تأثیرگذاری فرایند پیشنهادی بر گرایش مردم به مشارکت سنجیده شود نتایج تحقیق حاکی از آن است که در شرایط بررسی شده شهر یزد عواملی نظیر سطح پایین آگاهی ساکنین، عدم اعتماد به مسئولین و... مهم‌ترین عوامل مؤثر بر عدم مشارکت مردم است و از طرف دیگر توجه صرف مسئولین اجرایی بر آگاه سازی مردم، حداقل تأثیرگذاری بر میزان گرایش مردم به مشارکت را به همراه دارد و برای تأثیرگذاری بیشتر لازم است تا همه عوامل هم‌زمن با هم تغییر کنند. از آنجایی که برای آگاه سازی مردم تکیه بر طراحی و آموزشها می‌باشد باید از مواردی از قبیل ساده سازی زبان مطالب، و... در طراحی استفاده نمود.

واژه‌های کلیدی: فرایند، مشارکت مردمی، تحقق پذیری

۱- مربی، شهرسازی (برنامه ریزی شهری و منطقه ای)

۲- دانشجو، شهرسازی

۱- مقدمه

مشارکت اگر چه به معنای عام آن از دیرباز با زندگی انسان پیوند داشته، اما به معنای جدید آن در عرصه سیاست، پس از جنگ جهانی دوم آغاز شده است (Cullingworth, ۲۰۰۲) و نخستین بار مفهوم مشارکت مردمی به عنوان واژه های کلیدی در مباحث توسعه، در اواخر ۱۹۵۰ به گونه ای جدی مطرح شد و نظریه پردازان توسعه، به منظور مخالفت با راهبردهای توسعه از بالا که ارمغان ناچیزی را برای جوامع به همراه داشت، از مشارکت مردم به عنوان اسلیمی ترین جنبه ضروری توسعه حمایت کردند. (آقابخشی، بی تا)

در ایران، در سال های اخیر به نحوی فزاینده، سخن از مشارکت شهروندان در تمامی امور، مطرح بوده است. (حیبی و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۴) با پی بردن به اهمیت مشارکت شهروندان در تمام امور مربوط به شهر و توجه محققان به مسئله مشارکت، مباحث نظری به تنهایی پاسخگوی نیاز مدیران و مسئولان شهری به موضوع مشارکت نبوده، بنابراین تمام تلاش مسئولان شهری معطوف به اجرایی کردن مباحث نظری مشارکت شده است. در حال حاضر با وجود تلاش های فراوان، تنها بخشی از مشارکت مردم در تهیه طرح های شهری به کار گرفته شده است ولی در مرحله اجرای طرح ها، مشارکت مردم به توزیع لوراق مشارکت و استفاده از منابع مالی افراد محدود شده است.

در این شرایط، در این تحقیق لازم شده است با کاوشی دقیق در نظریه های مشارکت، ابعاد و سطوح مشارکت، پیش شرط های تحقق مشارکت و فرایندی جهت جلب مشارکت مردم در راستای ارتقای تحقق پذیری طرح های شهری ارائه گردد و به طور عملی، گام هایی از این فرایند در بافت محله پشت باغ یزد برداشته شود. از این رو فرایند تحقیق پاسخگوی سؤالات ذیل می باشد:

۱ مراحل اصلی فرایند جلب مشارکت مردم پس از تهیه و تصویب طرح کدام موارد می باشد؟ ۲ اقدامات اجرایی لازم جهت تحقق هر یک از مراحل فرایند مذکور کدام هستند؟ ۳ آیا اجرای اقدامات مربوطه بر میزان گرایش مردم به مشارکت و حضور مردم در طرح های شهری تأثیر گذار است؟

در این تحقیق لازم است برای جمع آوری اطلاعات مربوط به مبانی نظری و استخراج فرایند پیشنهادی از تکنیک کتابخانه ای و روش تحقیق توصیفی تحلیلی و برای سنجش میزان مشارکت مردم قبل از اجرای فرایند و سنجش تأثیرگذاری این فرایند از تکنیک میدانی نظیر تهیه و تکمیل پرسشنامه، مصاحبه، مشاهده، آزمون، تصویربرداری و ترکیبی و روش تحقیق آزمایشی و میدانی استفاده شود. برای جمع آوری اطلاعات با تکنیک میدانی از سه جامعه آماری که شامل ساکنین محدوده، مسئولین طرح های شهری و اساتید دانشگاهی است، استفاده می شود. جامعه نمونه از روش نمونه گیری تصادفی انتخاب گردیده و تعداد اعضای جامعه نمونه ۶۰ واحد مسکونی که ۲۰ درصد همه واحدهای مسکونی را شامل می شود، می باشد.

۳- بیان نظری مفهوم مشارکت

واژه مشارکت معادل اصطلاح (Participation) انگلیسی است. این کلمه از ریشه (Part) به معنی قسمت، جزء و بخش گرفته شده و از ریشه لاتین (Participatia) به معنای با خود داشتن، در نفس خویش چیزی از غیر داشتن و سهمی در چیزی غیر از خود داشتن اخذ شده است و به معنی سهمی شدن در چیزی یا گرفتن قسمتی از آن است. (آریانپور، ۱۳۷۳: ۲۸۵) در دایره المعارف شهرسازی، مشارکت عمومی در شهرسازی این گونه تعریف شده است: مشارکت عمومی در شهرسازی ابزاری است که توسط آن اعضای جامعه قادر به شرکت کردن در تدوین سیاست‌ها و طرح‌هایی می‌گردند که بر روی محیط زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارند. (احمدی، ۱۳۷۹: ۲۶) مشارکت اجتماعی، مشارکت افراد در گروه‌هایی خارج از خانواده و عرصه سیلسی و محیط کار (احزاب سیاسی، اتحادیه‌ها و گروه‌های فشار) است. پس از انواع مشارکت‌های دوطرفه و عضویت فعال در گروه‌هایی خارج از خانواده و سازمان‌های سیلسی و گروه‌های فشار جزء مشارکت اجتماعی محسوب می‌شود. (Helly, ۲۰۰۱, p.۲)

مشارکت مردمی را به معنای میان‌کنش مستقیم در زمینه توسعه، بازبینی و اختیار برنامه‌ها و پیشنهادها بین برنامه ریزان و مراجع رسمی از یک سو و افراد و گروه‌های متأثر از آن برنامه‌ها از سوی دیگر بیان می‌کند. در صورتی که تعریف مشارکت مردمی به حق با خبر شدن و اظهار نظر محدود شود این تفسیری تنگ‌نظرانه از درگیری جامعه در فرایند تصمیم‌گیری است که بیشتر دلالت بر ارتباطات دارد تا مشارکت به هر حال با وجودی که ارتباط کارآمد بین جامعه و تصمیم‌گیرندگان را عنصری پایه در مشارکت شمرده‌اند، مشارکت چیزی بیش از یک فرایند ارتباط تعریف شده است. (عبدی دانشپور، ۱۳۸۷: ۳۳۷)

مشارکت شهری را می‌توان به معنای شرکت و حضور جدی، فعال، آگاهانه و ارادی، سازمان یافته و مؤثر افراد، گروه‌ها و سازمان‌های شهری در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زندگی شهری برای نیل به اهداف جمعی شهری دانست. شهرسازی مشارکتی به معنای مشارکت در هر دو گرایش شهرسازی یعنی برنامه ریزی و طراحی شهری می‌باشد اما در این مقوله منظورمان برنامه ریزی شهری مشارکتی می‌باشد و به عبارت دیگر شهرسازی مشارکتی یعنی شهرسازی با مردم برای مردم. (روستا، حسینی و هدایت، ۱۳۸۹)

یکی از مهم‌ترین الزامات مشارکت شهری وجود پیش شرط‌های لازم برای تحقق مشارکت است. مهم‌ترین این پیش شرط‌ها عبارتند از: ۱) فواید احتمالی مشارکت باید بر هزینه‌های آن فزونی داشته باشد. ۲) موضوع مشارکت باید مشخص و مورد علاقه افراد باشد. ۳) مشارکت کنندگان باید از توانایی‌های لازم (مانند هوش، دانش فنی، امکانات مالی و...) برخوردار باشند تا بتوانند در مشارکت کارساز باشند. (آرمانشهر، ۱۳۸۶: ۲) ۴) فرهنگ مشارکتی و... (سرور زاده و اشتیاقی، بی تا) هیچ یک از دو سوی مشارکت نباید احساس کند که مشارکت جایگاه و موقعیت او را تهدید خواهد کرد. مشارکت در مدیریت و تصمیم‌گیری مستلزم وجود مدیریت «مشارکت جو» است. در غیر این صورت مشارکت به معنای درگیری با مدیریت خواهد بود. (فردرو و رضوانی، ۱۳۸۱: ۲۶۸)

در طول واقعه مشارکت اصیل، فرایند مشارکت همواره تداوم خواهد داشت. در واقع تا مادامی که واقعه مشارکت ادامه دارد می‌توان مراحل را برای آن قائل شد که این مراحل به صورت چرخه ای دائمی طی می‌شوند. با وصف فرایند مشارکت مردمی چهار مرحله زیر طی می‌شود:

مرحله اول: مشارکت در تصمیم سازی - مرحله دوم: مشارکت در اجرای عملیات، مرحله سوم: مشارکت در ارزیابی و مرحله چهارم: مشارکت در منافع. (فردرو و رضوانی، ۱۳۸۱: ۲۲۲-۲۱۹)

به اعتبار نوع مشارکتی که افراد در یک الگو دارند و بر حسب بخشی از انجام فعالیت که در آن سهیم می‌شوند، الگوهای مشارکت را می‌توان از یکدیگر متمایز ساخت. مشارکت در تصمیم گیری و مدیریت، مشارکت در تأمین مالی هزینه انجام طرح‌ها، مشارکت در تأمین نیروی انسانی. (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۳۰-۲۶)

۳- لزوم فرایندی شدن جلب مشارکت مردم پس از تهیه و تصویب طرح

موضوع مشارکت شهروندان در روند توسعه و عمران شهر، یک پدیده‌ی فرعی نیست. بلکه یکی از ابزارهای لازم برای موفقیت در تهیه و اجرای برنامه های شهری محسوب می‌شود. از سویی دیگر، زمانی که ضرورت‌های جدید شهرنشینی، بسیاری از نهادها و فعالیت‌های انسانی را به فضاهای باز عمومی کشانید و تمامی اقدامات و تصمیمات فردی شهروندان در عرصه‌ی فعالیت‌های انسانی با اقدامات عمومی تلاقی پیدا کرد، دیگر نمی‌توان با تصمیم گیری از بالا و تشخیص کارشناسی صرف، به نیازهای وسیع و ناشناخته‌ی مردم پاسخ گفت. (Davoudi, ۱۹۹۹) بنابراین باید با شناخت و به کار گیری روش‌های جلب مشارکت مردم در اداره امور، باعث رفع تنگناها و مهار مسائل عام منطقه، رشد و بالندگی و افزایش مهارت‌های اجتماعی و اعتماد به نفس مشارکت کنندگان، توسعه مهارت‌های نیروی کار در عین ایجاد درآمد برای افراد محلی و... گردید. حضور افراد در فعالیت‌ها و تصمیم گیری‌های اجتماعی بلند، موجب آگاه ساختن سطوح بالاتر از خواسته های مردم (بیدرام، معززی و رفتی، ۱۳۸۹)، همسو کردن مردم با مسئولین و اعتمادسازی بین آنها، حمایت مردمی از تصمیمات برنامه ریزی، ارتقاء وضعیت جامعه با روشی مناسب‌تر و مؤثرتر به جای روش‌های پر هزینه، جلوگیری از کشمکش‌های طولانی و تاخیرهای هزینه بر و در نهایت موجبات تحقق پذیری طرح‌ها را فراهم می‌کند.

۴- روش‌های جلب مشارکت مردم در طرح‌های توسعه شهری

وات^۱ در کتابی به سال ۲۰۰۰، اصول، روش‌ها و سناریوهایی برای تشویق شهروندان به مشارکت را به صورت یک جعبه ابزار ارائه کرد. این جعبه ابزار شامل: دامنه ای از برنامه های اجرایی، فعالیت هفتگی، کارگاه هنری، برگزاری جشنواره‌ها، بازی و نمایشگاه است که همزمان ارزیابی از بخش‌های مختلف انجام شده، جلسات رقابت در ارائه ایده‌ها و

^۱ Wates

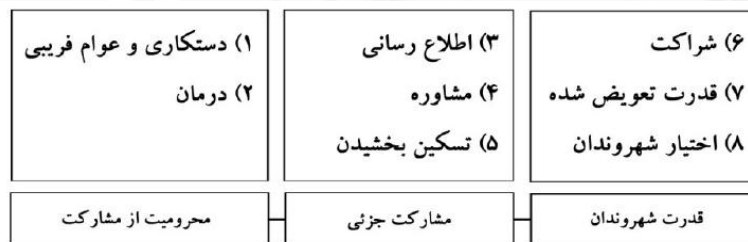

نظرات، کارگاه برنامه ریزی در سطح خرد، مدل سازی ها در این چارچوب، کارگاه در فضای باز، برنامه ریزی برای آخر هفته و گروه کار برای کارگاه هنری طراحی شهری نیز صورت می گیرد. (Wates, ۲۰۰۰:۳۷)

سلف در ادامه بعضی از روش ها از جمله روش های دیداری، فرایندهای نمایشی، برنامه ریزی اجتماعی اجرایی، پژوهش های عملی مشارکتی، مشارکت در بازی ها و کارگاه ها را یادآور می شود. در این رابطه می توان با استفاده از آموزش های غیر مستقیم در مورد آموزش موازین هنجاری مطابق با اصول فرهنگی حاکم بر اجتماع استفاده کرد. (Sanoff, ۲۰۰۰:۳۳)

۳-۲- نردبان مشارکت

ارنشتاین^۱ در مقاله ای که برای اولین بار در ۱۹۶۹ منتشر شد، مفهوم مشارکت را به نحوی روشن سطح بندی و تبیین نمود ارنشتاین، مشارکت شهروندی را با تعبیر قدرت شهروندی به کار گرفت و برای توضیح آن از استعاره ی نردبان مشارکت استفاده کرد. در نردبان هشت پله ای از مشارکت شهروندی ارنشتاین (شکل ۱)، در واقع بیانی ساده از مفهومی بس پیچیده ی مشارکت بیان شده است که به روشن شدن نکته ای که بسیاری از افراد آن را فراموش کرده اند، کمک می کند و آن تحقق یافتن مشارکت شهروندان در سطوح و درجات متفاوت است. (اوست هوپی زن، ۱۳۷۷:۹۷)

شکل ۱- نردبان مشارکت ارنشتاین

۳-۳- اسکات دیویدسون^۲

اسکات دیویدسون در سال ۱۹۹۸، گردونه ی مشارکت را برای بحث مشارکت شهروندی طراحی کرد. این گردونه، سطوح مختلفی از مشارکت را بدون این که ترجیحی برای هیچ یک قائل شود، ارائه می کند. در این مدل، تصمیم گیری در تعاملی مستمر بین دولت و شهروندان صورت می گیرد.

^۱ Sanoff
^۲ Arnstein
^۳ Scott Davidson

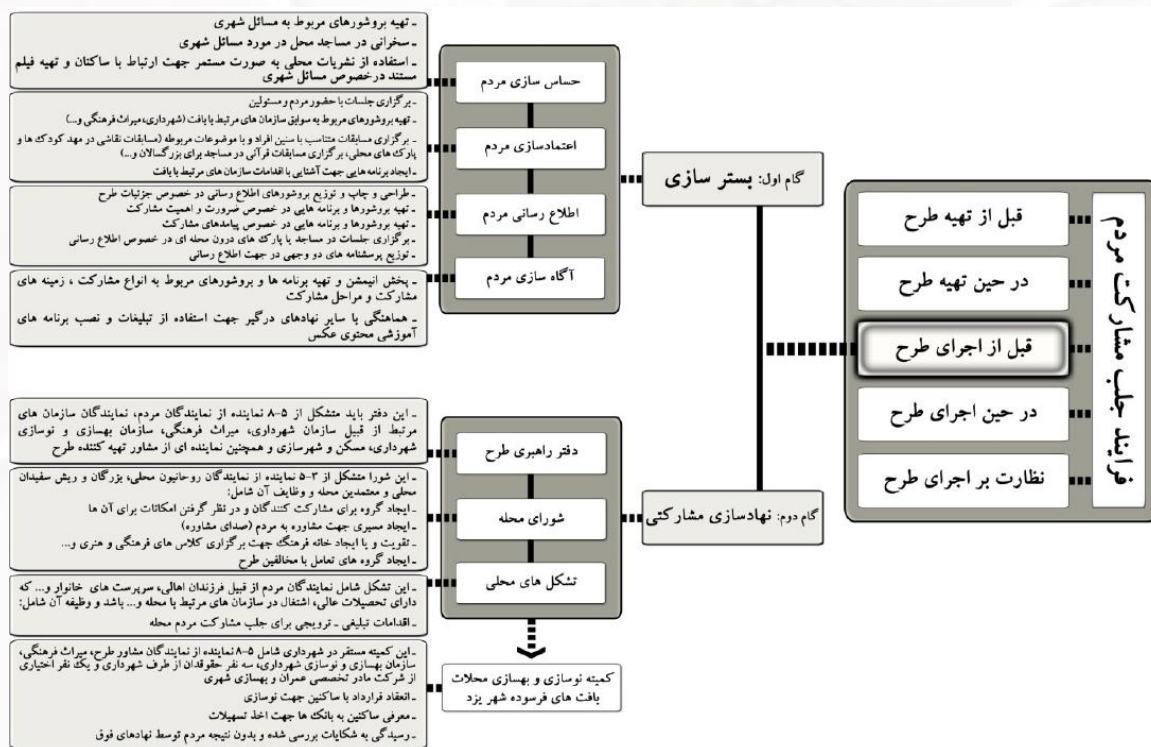

هر چند که وی برای سطوحی که برای مشارکت بیان می‌کند، تقدم و تأخر و ترتیب خاصی قائل نیست و اساساً به همین دلیل از استعاره‌ی گردونه به جای نردبان استفاده می‌کند، اما به هر حال سطوح چهارگانه ای برای مشارکت، در نظر دارد که عبارتند از: ۱ اطلاع رسانی، ۲ مشاوره، ۳ مشارکت، ۴ توانمندسازی (شرفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۴۷)

۳-۳- فرایند پیشنهادی جلب مشارکت مردم پس از تهیه طرح تا مرحله اجرا

با توجه به اهمیت فرایندی بودن مشارکت مردمی، از بررسی تئوری‌های نظری و عملی مشارکت و پیشینه تجربی که در زمینه روش‌های جلب مشارکت مردمی بیان شده است، می‌توان برای جلب مشارکت مردم، فرایندی را (شکل ۲) تدوین نمود. این فرایند از ۲ گام اصلی تشکیل می‌شود که برای تحقق آن‌ها لازم است با مراحل مختلف همراه با اقدامات اجرایی مربوطه اقدام نمود.

شکل ۲- فرایند پیشنهادی جلب مشارکت مردم پس از تهیه طرح تا اجرا

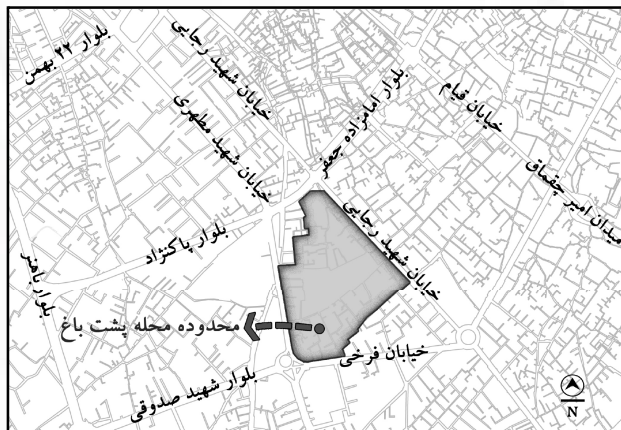

برای بررسی قابلیت اجرایی فرایند پیشنهادی لازم است که گام‌های اصلی فرایند در یکی از محلات بافت تاریخی شهر یزد برداشته شود، به همین دلیل به معرفی محله پشت باغ در بافت تاریخی و فرسوده شهر یزد پرداخته می‌شود.

۴- معرفی محدوده مورد بررسی

محدوده مورد بررسی در شهر یزد قرار دارد. مطابق با شکل ۳ این محدوده هم اکنون از سمت شرق به خیابان شهید مطهری، از سمت شمال به بلوار امامزاده جعفر، از جنوب به خیابان فرخی و از غرب به خیابان شهید رجایی منتهی می‌گردد. (آرمانشهر، ۱۳۸۷: ۴)

شکل ۳- موقعیت محله پشت باغ در شهر یزد

۵- ویژگی‌های محدوده مورد بررسی

براساس مشاهدات محلی و با توزیع پرسشنامه با نمونه کل واحدهای موجود جامعه آماری (محدوده محله پشت باغ) برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی محله پشت باغ به این شرح می‌باشد:

- در محدوده مورد مطالعه تعداد ۱۱۸۰ نفر در قالب ۳۷۵ خانوار با بعد متوسط خانوار ۳،۱۵ نفر ساکن هستند. همچنین تراکم خانوار در واحد مسکونی ۱،۱۶ نفر می‌باشد.
- بیشترین فراوانی جمعیت مردان ساکن در بافت در گروه‌های سنی ۱۴ تا ۲۵ سال وجود دارد. بیشترین فراوانی جمعیت زنان، به ترتیب در گروه‌های سنی ۱۵ تا ۱۹، ۲۰ تا ۲۴، ۲۵ تا ۲۹ سال و گروه سنی ۶۵ سال به بالا وجود دارد. اعداد و ارقام ارائه شده مبین این مطالب است که جمعیت ساکن در محدوده از نظر ساخت جمعیتی، دارای ساختاری جوان هستند

- ترکیب مشاغل در محله پشت باغ به این شرح است: بیشتر افراد خانوار دارای شغل آزاد هستند که شعاع خدمات دهی آن‌ها در حد یک محله یا محلات اطراف می‌باشد همچنین رقم ۳۱ درصد برای افراد محله که فاقد شغل یا بازنشسته می‌باشند و رقم ۶۸ درصد آن‌ها کارگر هستند.

- ساکنین محله به خصوص سرپرست‌های خانوار سطح سواد بالایی ندارند. دلیل رقم ۲۳٪ بی سواد در این محله تعداد زیاد جمعیت با سن بیش از ۶۵ سال است.

- نتایج مطالعات میدانی مبین این مطلب است که ۴۵٪ خانوارها از محل سکونت خود اظهار رضایت کامل کرده‌اند ولی از این میان تنها ۱۱٪ از خانوارها حتی در صورت فراهم بودن شرایط حاضر به ترک محل نبوده و زندگی در این محله را به سکونت در سایر نقاط شهر ترجیح می‌دهند.

- فراوانی کاربری‌های موجود در محله در جنول ۱ مشخص گردیده است توجه به مقیاس عملکردی کاربری‌ها موجود در محله پشت باغ نشان می‌دهد که فعالیت‌هایی که به بیرون از محله خدمات رسانی می‌کنند و نقش محدوده را در شهر مطرح می‌سازند، که شامل سه دسته تجاری، آموزشی و مذهبی هستند.

جدول ۱- کاربری‌های موجود در محدوده

نوع کاربری	اراضی بایر و مخروبه	آموزشی	تجاری	فضای سبز	فضای مذهبی	مسکونی
فراوانی (درصد)	۴۱	۱۰	۶	۱۰	۶	۲۷

- بخش ساختمان‌های محله پشت باغ به ۵ دسته تقسیم بندی شده‌اند: ابنیه سالم، ابنیه مرمتی، بحرانی، مخروبه و زمین‌های افتاده. می‌توان حدود ۶۰ درصد ابنیه را سالم، ۳۰ درصد را مرمتی و ۱۰ درصد مابقی را از سایر دسته‌ها دانست.

- دامنه تغییرات قیمت زمین در داخل بافت بین ۷۰ تا ۴۵۰ هزار تومان به ازای هر متر مربع متفاوت است. (پارس گستر، ۱۳۸۶: ۹۰-۲۶)

۶- عملیاتی نمودن فرایند پیشنهادی در محدوده

بر اساس مطالب بیان شده می‌توان فرایند جلب مشارکت مردم را با توجه به شرایط محله پشت باغ اجراء نمود. در راستای عملیاتی نمودن فرایند پیشنهادی مذکور، در مرحله نخست میزان مشارکت، نحوه مشارکت، سابقه مشارکت و... مردم محله پشت باغ با توزیع پرسشنامه ای با نمونه ۶۰ خانواری اندازه گیری شده و در ادامه پس از اجرای اقدامات

مورد نظر، مجدداً با توزیع پرسشنامه و سنجش میزان مشارکت مردم، نحوه مشارکت و... تأثیر گذاری اقدامات اجراء شده بر میزان مشارکت مردم نمایان می شود.

۶-۱- نتایج و تحلیل توزیع اولیه پرسشنامه در محله پشت باغ

نتایج حاصل از توزیع پرسشنامه مطابق با جدول ۲، علی رغم اینکه آگاهی مردم به لزوم حضورشان در طرح‌های عمرانی و آمادگی آن‌ها به مشارکت را نشان می‌دهد، به دلیل فقدان طرح‌های مشارکتی سابقه مشارکت مردم ۱۹ درصد می‌باشد علاوه بر مشارکت مردم به نحوه‌های دیگر ولی هنوز آگاهی کافی در مورد نحوه‌های مشارکت را ندارد. با توجه به مشاهدات محلی، مصاحبه با معتمدین و نظر مردم مکتبی برای رسیدگی به مشکلات در محل وجود ندارد و لزوم آن در محله از طرف مردم و معتمدین در محله احساس می‌گردد.

جدول ۲- نتایج توزیع اولیه پرسشنامه در محله پشت باغ

پاسخ‌های ارائه شده (درصد)				موارد مورد پرسش واقع شده
خیر		بله		ضرورت حضور مردم در طرح‌های عمرانی
۱۱		۸۹		
همه مراحل	در حین اجرای طرح	در حین تهیه طرح	قبل تهیه طرح	لزوم مشارکت مردم در مرحله
	۵۰	۱۲	۴	
خیر		بله		سابقه مشارکت در طرح‌های عمرانی محله
۸۱		۱۹		
سایر موارد	به عنوان نیروی کار	فکری فرهنگی	کمک مالی	نحوه مشارکت مردم
خیر		بله		آمادگی مردم جهت مشارکت در بهبود وضعیت محله
۱۸		۸۲		
خیر		بله		آمادگی جهت اجرای تصمیمات مدیریت شهری
۹		۹۱		
سایر موارد	به عنوان نیروی کار	فکری فرهنگی	کمک مالی	نحوه مشارکت مردم

مردم در شناسایی، ارائه راه حل و نظارت بر اجرای آن شهرداری را به عنوان مسئول معرفی می‌نمایند. آن‌ها علی‌رغم اطلاع از وظایف شهرداری به دلیل عدم رضایت از عملکرد آن مایل به همکاری با آن نمی‌باشند. از طرف دیگر

آن‌ها خود از آگاهی لازم برخوردارند که در مقابل محله مسئول هستند بنابراین شهرداری باید با ارائه برنامه‌هایی برای اعتمادسازی مردم و جلب مشارکت آن‌ها اقدامات لازم را انجام نماید.

جدول ۳- نتایج توزیع اولیه پرسشنامه درباره عملکرد سازمان‌های مربوطه در محله پشت باغ

سازمان	تمایل مردم به همکاری با سازمان	شناسایی مشکلات محله	حل مشکلات محله	نظارت و اجرا راه حل مشکلات محله
شهرداری	۲۶٪	۳۰٪	۳۶٪	۲۹٪
شهرداری بافت تاریخی	۱۳٪	۱۷٪	۱۳٪	۱۶٪
میراث فرهنگی	۵٪	۱۰٪	۷٪	۸٪
مسکن و شهرسازی	۱۲٪	۹٪	۱۱٪	۱۱٪
سازمان بهسازی و نوسازی	۱۲٪	-	-	-
بزرگن و ریش سفیدن محله	۱۶٪	۱۳٪	۱۵٪	۱۱٪
روحانیان محله	۱۶٪	۵٪	۴٪	۴٪
ساکنین	-	۱۷٪	۱۴٪	۲۰٪

۳-۶- اقدامات اجرایی فرایند مشارکت مردمی

مشارکت یک فرایند است نه یک رخداد، بنابراین برای تحقق آن مجموعه‌ای از اقدامات مختلف تأثیرگذار خواهد بود (سرور زاده و اشتیاقی، بی تا) برخی از مهم‌ترین اقدامات عبارتند از: ۱ تهیه بروشورهای مختلف در زمینه موضوعاتی از قبیل مسائل شهری، سوابق سازمان‌های مرتبط با بافت، اطلاع رسانی و... ۲ ایجاد برنامه‌هایی جهت آشنایی با اقدامات سازمان‌ها و پخش انیمیشن و... ۳ برگزاری مسابقات متناسب با سنین افراد و با موضوعات مربوطه: مسابقات نقاشی در مهد کودک‌ها و پارک‌های محلی و..

۳-۶- ارزیابی اقدامات اجرایی فرایند مشارکت مردمی در محله پشت باغ

همکاری سازمان‌های مربوطه برای اجرای اقدامات در محله از لازمت آن محسوب می‌گردد. علی‌رغم تلاش‌های فراوان و امتناع از همکاری توسط سازمان‌ها، برای ارتقای آگاهی ساکنین برخی از اقدامات اجرایی از قبیل توزیع بروشورها به مرحله اجراء رسیده است. در این مرحله بروشورها مقدماتی در قالب سه موضوع آگاه‌سازی در مورد مفاهیم مشارکت، اطلاع رسانی در زمینه طرح سلماندهی محله و آشنایی با اقدامات سازمان‌های مربوطه در محله و سازمان‌های متولی بافت، بین سه گروه شامل مسئولین اجرایی طرح‌های شهری، اساتید دانشگاهی و مردم توزیع گردیده و با استفاده

از پرسشنامه ای نظرات کارشناسی دو گروه اول در مورد اصلاح بروشورها استخراج و در نهایت بروشورهای اصلاحی ارائه شده است. همچنین با توزیع پرسشنامه در بین مردم میزان تأثیر گذاری آن‌ها را بر میزان مشارکت، نحوه مشارکت و... مورد سنجش قرار گرفت. در شکل ۴ نمونه ای از بروشورهای مرحله مقدماتی نشان داده شده است.

The brochures are titled: 1. 'مشارکت مردمی' (Public Participation), 2. 'بررسی تأثیر اقدامات اجرایی' (Review of the Impact of Implementation Actions), 3. 'مشارکت مردمی' (Public Participation), and 4. 'مشارکت مردمی' (Public Participation). They describe the importance of citizen participation in urban planning and the steps involved in the process.

شکل ۴- نمونه ای از بروشورهای مقدماتی توزیع شده بین ساکنین

۶-۳-۱- بررسی تأثیر اقدامات اجرایی فرایند پیشنهادی بر میزان مشارکت مردم

با مقایسه نتایج حاصل از توزیع مجدد پرسشنامه‌ها مطابق با جدول ۴، با نتایج اولیه مشخص می‌شود میزان تأثیر گذاری اقدامات بر روی میزان مشارکت مردم، نحوه مشارکت و... بسیار ضعیف است می‌توان دلایل تأثیر گذاری محدود را بی سوادی بخشی از افراد محله، عدم درک موارد بیان شده در بروشورها، عدم اجرای سایر اقدامات اجرایی مکمل آن و در نهایت اشکالاتی از قبیل ثقیل بودن مطالب، لحن بیان مطالب و... در بروشورها دانست که مانع تأثیر گذاری آن‌ها بر مردم شده است.

جدول ۴- نتایج توزیع مجدد پرسشنامه در محله پشت باغ

پاسخ‌های ارائه شده (درصد)						مؤرد مورد پرسش واقع شده
خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی تأثیر	میزان تأثیر گذاری بروشورها بر آگاهی مردم نسبت به مفاهیم مشارکت
۱۹	۳۲	۳۰	۱۶	-	۳	
بله			خیر			ضرورت حضور مردم در طرح‌های عمرانی
۴۵			۱۹			
قبل تهیه طرح		در حین اجرا		همه مراحل		لزوم مشارکت مردم در مرحله
۳۳		۸		۳۶		
بله		خیر				تأثیر گذار بودن بروشورها بر میزان تمایل به مشارکت در بهبود وضعیت محله
۲۹		۱۹				

با توزیع بروشورها بر میزان آگاهی مردم نسبت به فعالیت‌ها و وظایف سازمان‌ها افزایش یافته است به گونه که دیگر تا حدی شهرداری را تنها مسئول شناسایی و حل مشکلات، اجراء و نظارت بر اجرای راه حل نمی‌دانند و سازمان‌های دیگر را هم به عنوان مسئول بافت‌هایی از قبیل بافت تاریخی محله پشت باغ می‌شناسند.

۶-۶-۶- ارزیابی اقدامات اجرایی فرایند پیشنهادی توسط اساتید و مسئولین^۲

از نظر اساتید و مسئولین محترم، توزیع بروشور می‌تواند تأثیر مثبتی بر میزان مشارکت مردم در برداشته باشد، ولی نتایج حاصل از ارزیابی بروشورهای توزیع شده، به نحوی است که بیش از نیمی از افراد درباره مباحث مطرح شده در بروشورها اعلام نارضایتی کرده‌اند، به همین منظور از این افراد در راستای اصلاح بروشورها نظرسنجی شده است که پیشنهادات ایشان شامل: اصلاح زبان بیان مطالب متناسب با مخاطبین (افراد محله پشت باغ)، اصلاح نقشه‌های مربوط به طرح پیشنهادی (خوانا نمودن نقشه‌های طرح جهت افزایش آگاهی مردم)، استفاده از تصاویر بومی برای مطالب بیان شده، اصلاح نحوه برخورد در بیان اقدامات و وظایف دستگاه‌های مسئول، کاهش حجم متن بروشورها و... می‌گردد. همان‌طور که از نتایج حاصل از توزیع بروشورها در بین مردم قابل مشاهده است این بروشورها تا حدی به میزان آگاهی مردم در مورد سازمان‌های مربوطه تأثیرگذار بوده است. لازم است که با بررسی پیشنهادات بیان شده و اصلاح بروشورها بتوان در راستای افزایش میزان مشارکت مردم در اجرای طرح‌های شهری گامی مؤثر برداشت.

۷- نتیجه گیری

این نوشتار سعی دارد پس از تدوین فرایند جلب مشارکت مردم، به اجرای آن فرایند در بافت محله پشت باغ شهر یزد بپردازد. با بررسی تئوری‌های نظری و عملی مشارکت و پیشینه تجربی که در زمینه روش‌های جلب مشارکت مردمی بیان شده است به تدوین فرایند مذکور پرداخته شده است. برای شناخت کلی محدوده به منظور اجرای فرایند مورد نظر، مهم‌ترین ویژگی‌های محله پشت باغ از طریق ابزارهای مشاهده و پرسشنامه با نمونه کل واحدهای موجود جامعه آماری، شناسایی شد. از آنجایی که لازمی اصلی ارزیابی تأثیرگذاری فرایند پیشنهادی بر میزان تمایل مشارکت مردم در طرح‌های شهری، اجرای همه‌ی گام‌های فرایند پیشنهادی در مقیاس محله می‌باشد، در این مرحله به دلیل وجود محدودیت‌های اجراء یکی از اقدامات اجرایی خاص نظیر طراحی و توزیع بروشورها انتخاب شده است. بدین منظور ابتدا پرسشنامه‌ای با نمونه ۶۰ خانوار توزیع گردیده و میزان مشارکت مردم، نحوه مشارکت و... مورد سنجش قرار گرفته است. در مرحله بعدی بروشورهایی در سه زمینه آگاه‌سازی در مورد مفاهیم مشارکت، اطلاع‌رسانی در زمینه طرح

^۱ اساتید دانشکده هنر و معماری یزد (دکتر اسمعیل پور، دکتر آیت‌اللهی، دکتر فرحزاد، دکتر کوششگران، دکتر محمدی، دکتر مندگاری،

دکتر نقصان محمدی، دکتر نور محمدزاده، مهندس اکبری و مهندس شریف‌نژاد)

^۲ مسئولین سازمان شهرداری مرکزی و سازمان بهسازی و نوسازی شهر یزد

ساماندهی محله و آشنایی با اقدامات سازمان‌های مربوطه در محله و سازمان‌های متولی بافت طراحی و برای بررسی میزان تأثیرگذاری آن‌ها بین سه گروه شامل مسئولین اجرایی طرح‌های شهری، اساتید دانشگاهی و مردم توزیع گردید. نتایج تحقیق حاکی از آن است که در شرایط بررسی شده شهر یزد عواملی نظیر عدم حساس بودن مردم نسبت به مسائل شهری، سطح پایین آگاهی ساکنین، عدم اعتماد به مسئولین، فقدان اقداماتی اجرایی جهت اطلاع رسانی، نبود نهادهای مشارکتی از قبیل شورای محله، تشکل‌های محلی در شهر مهم‌ترین عوامل مؤثر بر عدم مشارکت مردم در طرح‌های شهری است. از طرف دیگر فرایند تحقیق نشان می‌دهد که توجه صرف مسئولین اجرایی بر آگاه سازی مردم نسبت به مسائل شهری، طرح‌های شهری و اقدامات اجرایی نشان دهنده حداقل تأثیرگذاری آن بر میزان گرایش مردم به مشارکت است و لازم است برای تأثیرگذاری بر میزان گرایش مردم به مشارکت تمام عوامل هم‌زمان با تغییر سطح آگاهی ساکنین تغییر کنند در غیر این صورت امکان جلب مشارکت مردم میسر نیست. از آنجایی که ارتقای سطح آگاهی ساکنین (آگاه سازی مردم) با تکیه بر طراحی بروشورها انجام شده است، پس از آزمایش مجدد میزان جلب مشارکت مردم مشاهده شد که میزان تأثیرگذاری توزیع بروشورها بر میزان گرایش مردم به مشارکت در مرحله اجرای طرح‌های شهری بسیار ضعیف می‌باشد، که می‌توان دلایل تأثیرگذاری محدود را بی سوادی بخشی از افراد محله، عدم درک موارد بیان شده در بروشورها و اشکالاتی از قبیل ثقیل بودن مطالب، لحن بیان مطالب در بروشورها در نظرات مردم در ارتباط با بروشورها بیان شده است، بنابراین با استفاده از پرسشنامه ای نظرات کارشناسی مسئولین و اساتید دانشگاهی در مورد اصلاح بروشورها استخراج و با اعمال پیشنهادات بیان شده به اصلاح بروشورها پرداخته و در نهایت مطابق با شکل ۵ بروشورهای اصلاحی ارائه شده است.

شکل ۵ - نمونه ای از بروشورهای اصلاحی

The figure displays six panels illustrating different types of community participation brochures:

- Panel 1: انواع مشارکت مردمی (Types of Citizen Participation)** - Discusses various forms of participation like public hearings, surveys, and focus groups.
- Panel 2: مراحل مشارکت مردمی (Stages of Citizen Participation)** - Outlines the process from identification of needs to implementation and evaluation.
- Panel 3: مفهوم مشارکت (Concept of Participation)** - Defines participation as a process where citizens influence decisions affecting their community.
- Panel 4: اهداف مشارکت (Goals of Participation)** - Lists goals such as increasing awareness, improving decision-making, and strengthening community ties.
- Panel 5: مزایای مشارکت (Benefits of Participation)** - Highlights benefits for both citizens (empowerment, better services) and the government (transparency, accountability).
- Panel 6: مشارکتی (Participatory)** - A graphic illustration showing hands holding a globe, symbolizing global or community participation.

مراجع

- ۱- احمدی، حسن، (۱۳۷۹)، شهرسازی مشارکتی، خبرنگار داخلی جامعه مهندسان شهرساز، شماره ۱۴.
- ۲- آریانپور کاشانی، عباس و منوچهر، (۱۳۷۳)، فرهنگ دانشگاهی انگلیسی فارسی، انتشارات سپهر.
- ۳- آقابخشی، حبیب، (بی تا)، نظام مشارکت مردم در مناطق حاشینه نشین، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۶.
- ۴- اوست هوپی زن، اندریاس، (۱۳۷۷) مشارکت شهروندان در طرح ریزی و توسعه نواحی شهری، مجله معماری و شهرسازی، شماره ۴۸ و ۴۹.
- ۵- بیدرام، رسول و همکاران، (۱۳۸۹)، ارزیابی روش‌های اقتصادی محرک نوسازی با تأکید بر مشارکت اجتماعی در بافت‌های فرسوده شهری، مجله آبادی، شماره ۶۷.
- ۶- حبیبی، محسن و همکاران، (۱۳۸۴)، شهرسازی مشارکتی؛ کوشی نظری در شرایط ایران، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۴.
- ۷- روستا، مجید و همکاران، (۱۳۸۹)، اعتمادسازی و سازماندهی نهادهای محلی زیربنای مشارکت پذیری حداکثری در بافت‌های فرسوده، مجله آبادی، شماره ۶۷.
- ۸- سرور زاده، کوروش و همکاران، (بی تا) بررسی نحوه مشارکت مردم در بازسازی بافت‌های فرسوده شهری مطالعه موردی بافت فرسوده شهری.
- ۹- شرکت مهندسین مشاور آرمانشهر، (۱۳۸۷)، طرح تفصیلی شهر یزد، سازمان شهرداری یزد، بررسی و شناخت بناها و محوطه‌های تاریخی شهر یزد.
- ۱۰- شرکت مهندسین مشاور آرمانشهر، (۱۳۸۶)، طرح راهبردی بافت فرسوده شهر یزد، سازمان مسکن و شهرسازی یزد، جلد ۱۵.
- ۱۱- شرکت مهندسین مشاور پارس گستر، (۱۳۸۶)، طرح نوسازی و بهسازی محله پشت باغ، سازمان شهرداری یزد، منتشر نشده.
- ۱۲- شریفیان ثانی، مریم، (۱۳۸۰) مشارکت شهروندی حکمرانی شهری و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۸.
- ۱۳- عبدی دانشپور، زهره، (۱۳۸۷)، درآمدی بر نظریه‌های برنامه ریزی با تأکید ویژه بر برنامه ریزی شهری، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی: تهران.
- ۱۴- علوی تبار، علیرضا، (۱۳۷۹)، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها، جلد اول، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور: تهران.
- ۱۵- فردرو، محسن و همکاران، (۱۳۸۱)، دولت، مردم و همگرایی، جلد اول، تهران.

[۱۶] Cullingworth, Jb, (۲۰۰۲) , Town and Country Planning in the UK, Routledge.

[۱۷] Davoudi, S, (۱۹۹۹) , What do we mean by Public Participation? BEQUEST Exrant meeting, Helenski.

- [۱۸] Helly, Denise (۲۰۰۱) , Voluntary and Social Participation by People of Immigrant Origin: Overview of Canadian Research, Second National Metropolis Conference, Montral.
- [۱۹] Sanoff H, (۲۰۰۰) , Community Participation Methods in Design and Planning, John Wiley & Sons: New York.
- [۲۰] Wates, N, (۲۰۰۰) , The Community Planning Handbook: How people Can Shape Their Cities, Towns and Villages in Any Part of the World, Earthscan Publications Ltd: London.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.